Poetici matematice și emoții în centrifugă: importuri terminologice din științele tari în discursurile poetice (semi)periferice

IULIA PIETRARU
Lucian Blaga University of Sibiu
Corresponding author emails: andreeaiulia.pietraru@ulbsibiu.ro

Mathematical Poetics and Emotions in the Centrifuge:
Terminological Imports from Hard Sciences in (Semi-)peripheral Poetic Discourses

Abstract: In the texture of current poetic formulae in the Romanian poetic space (alt-lit, digital poetry, digital-realist, digital-scientist, retro-digital, minimalist-biographical poetry, etc.), the experimental-scientific one emerges, marginally, converting a voice imported from the hard sciences (Mathematics, Physics, Biology, and so on). Using as methodological support the theory of combined and uneven development, this paper aims to analyze the (semi-)peripheral poetic discourses modulated by terminological imports from the exact sciences and the way in which the affects are systematized in two zones of the world literary system (central vs. semi-peripheral). The hypothesis of departure is that, in contrast to central cultural spaces (USA, Canada, etc.), where there are many techno poetic discourses, academic directions (courses, associations, research projects, journals) and a solid critical system, in the Romanian (semi-peripheral) cultural space, there is a well-defined critical apparatus on mathematical poetics (from the 20th century), but, at the present time, there is a lack of critical research on these collections of poetry, which frame an emerging direction (with the collections of Gabi Eftimie or val chimic). Therefore, we consider that the extreme-contemporary volumes worth analyzing in this sense are Dmitri-INTJ by Dmitri Miticov (OMG Publishing, 2023) and vom trece de Marte dar nu imediat (We Shall Pass Mars but not Immediately) by Șerban Mihalache (Max Blecher Publishing House, 2023), both of them nuancing their dynamics by appealing to centrifuged emotions, to "rationaffects".

Keywords: experimental poetry, hard sciences, core-semiperipheral discourses, marginal poetics, rationaffects

Citation suggestion: Pietraru, Iulia. "Poetici matematice și emoții în centrifugă: importuri terminologice din științele tari în discursurile poetice (semi)periferice". *Transilvania*, no. 6-7 (2024): 134-141. https://doi.org/10.51391/trva.2024.06-07.14.

Aparatul conceptual adiacent poeticii experimental-științifice

Discuțiile teoretice despre îmbinarea poeziei cu științele tari și chiar discursurile poetice care comportă o raportare directă sau indirectă la paradigmele științifice au evoluat foarte diferit în sistemul literar mondial (*unul, dar inegal*), în funcție de statutul regional pe care îl are spațiul cultural unde acest fenomen se manifestă. Cercetătorii de la Warwick mărturisesc că

> „Fredric Jameson has urged us to take on board the implications of the fact that «the United States is not just one country, or one culture, among others, any more than English is just one language among others. There is a fundamental dissymmetry in the relationship between the United States and every other country in the

world, not only third-world countries, but even Japan and those of Western Europe».”[1]

Se pot observa asimetriile și discrepanțele evolutive ale direcției poetice tehno la nivel mondial: deja bătătorită în spațiul (nord-)american, dar emergentă în cel românesc. Abia acum, în metamodernism-postumanist [propun ca ambele paradigme să fie folosite concomitent, în cazul nostru, ele funcționând complementar: metamodernismul prin afect (Vermeulen și Akker) și postumanismul prin tehno și scientism, de unde și conceptul hibrid de „raționafect”;[2] tocmai dificultatea asta e un efect al dezvoltării combinate și inegale[3] în spațiul românesc], mai exact, după 2010 și, mai apoi, 2020, putem vorbi de paralelisme între cele două culturi în ceea ce privește critica și poezia experimental-științifică. Dacă contextul academic american este saturat de teorii, direcții, studii consistente ale poeticilor matematice contemporane, la noi nu există, încă, un interes critic față de poezia recentă venită pe filieră tehnică/ științifică. Așadar, analiza mea va avea în vedere felul în care este experimentată formula poetică care face obiectul studiului de față în interiorul și în exteriorul tiparului occidental/ vestic.

Teoria/ critica poeziei științifice în spațiul cultural românesc (semi)periferic

Unul dintre numele consacrate din sfera teoriilor și postulatelor legate de poeticile matematice din a doua parte a secolului al XX-lea este Solomon Marcus. În *Poetica Matematică* (1970), prima lucrare de analiză a limbajului poetic prin metode matematice deterministe (și nu probabilistice) asambliste, topologice și algebrice, criticul continuă seria studiilor în care își propune să exploreze sistematic limbajul poetic. Până la el, abordarea poeziei din perspectivă matematică s-a realizat prin trei moduri, prin recursul la teoria informației (probabilistic), la mijloacele statistice și la modelarea algoritmică (pe calculator). Solomon Marcus consolidează relația criticii literare românești cu scientismul, într-o epocă în care unii critici demonstrează caracterul irealizabil al unei estetici științifice („cultura contemporană repune cu o insistență crescîndă problema raporturilor dintre artă și știință”[4]), astfel abordarea lui intră în conflict cu critica literară a vremii (care pretinde a fi o ramură exclusiv a literaturii beletristice), făcându-i pe unii critici să subestimeze această abordare (Florin Manolescu, Vasile Florescu[5], Nicolae Manolescu[6]).

Marcus conexează examinarea sistemului de semnificații poetice cu un aparat de analiză științific. Practic, ranforsează o disciplină în curs de constituire[7] – poetica matematică – prin descompunerea structurilor matematice și lingvistice în virtutea procesului de matematizare al poeziei. Poetica matematică dezvăluie o metodă de cercetare a aspectelor structurale ale poeziei – cele care, de fapt, sunt relativ independente față de dimensiunea noematică a discursului. Bref, explică pe cale analitică analogiile structurale dintre poezie și matematică, dintre mijloacele poetice și cele matematice. De asemenea, analizează matematica lui Barbu citită din perspectiva literaturii, legăturile dintre *Jocul secund* și *Algebra axiomatică*[8], dar și poetici contemporane, precum cele ale lui Marin Sorescu sau Nichita Stănescu, în studiul din 1986, *Artă și Știință*, în care continuă discuția despre imixtiunea instrumentelor matematicii în câmpul artei și al criticii literare. Alte lucrări din a doua jumătate a secolului al XX-lea care pivotează în jurul intersecției poetico-științifice sunt cele ale lui Basarab Nicolescu, fizician franco-român, specializat în teoria particulelor elementare și în fizica cuantică. B. Nicolescu întreprinde analize

1. WReC, *Combined and Uneven Development: Towards a New Theory of World Literature* (Liverpool: Liverpool University Press, 2015), 41.
2. Pentru literatura română vezi Emanuel Lupașcu, „Metamodernismul în teorie și în practică: pentru o conceptualizare a modernității singulare în câmpul literar românesc”, *Transilvania* 5-6 (2023): 24-34. Bogdan Vișan, „Este postumanismul un metamodernism? Convergențe și divergențe în poezia română contemporană”, *Transilvania*, no. 5-6 (2023): 42-53.
3. Ibid.
4. Solomon Marcus, *Artă și Știință* (București: Editura Eminescu, 1986), 9.
5. Vezi reacția lui în *Viața românească*, anul XXIV, nr. 2, 1971, 95-101.
6. Vezi în studiul „Literatură și matematică”, *România literară*, 5 feb., nr. 6, 1976, 9.
7. Deși interacțiunea dintre cultura științifică și cea umanistă are o tradiție îndelungată în istoria culturală românească, cel puțin din secolul al XVI-lea, odată cu apariția academiilor domnești și a școlilor de latină din vremea lui Despot Vodă sau Șerban Cantacuzino, unde se predau în paralel științele exacte și umaniste, sau a unor personalități cu o bogată cultură matematică (Ion Ghica), cu o formație științifică și literară deopotrivă (Ion Barbu).
8. „Înainte de a fi discutată în structura ei profundă, poezia lui Ion Barbu pretinde o înțelegere a termenilor cu care ea lucrează, a asociațiilor lor firești care-i leagă de termeni corespunzători din geometrie, algebră sau fizică.” Solomon Marcus, *Poetica matematică* (București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970), 35.

operei lui Ion Barbu, pornind de la ipoteza că întreaga operă e lipsită de ambiguitate, fiecare vers fiind traductibil în limbajul matematic al unei teoreme.

În climatul cultural românesc recent, practica poeziei conceptuale formează o direcție emergentă, în timp ce studiile critice care folosesc o metodologie scientistă nu se apleacă asupra volumelor contemporane, ci asupra scriitorilor consacrați din romantism și modernism. O lucrare semnificativă este cea elaborată de Bogdan Suceavă, în *Adâncul acestei calme creste – Programul de la Erlangen și poetica Jocului secund*, publicată în 2022. Aserțiunea pe care își construiește studiul este existența unei dualități ideatice în construcția literară a *Jocului secund* barbian. Elementele venite pe filieră matematică sunt esențiale pentru înțelegerea poeticii și arhitecturii textuale, iar acest flux de idei pe care și-a fundamentat Barbu poetica volumului este „produsul de transformare modernistă a matematicilor în particular paradigmei programului de la Erlangen"[9], la care Barbu aderă organic. Suceavă propune o cheie de lectură particulară a volumului din perspectiva acestei mișcări de idei și opinează că fiecărui poem de aici (structurii per se) îi corespunde câte o axiomă din sistemul axiomatic dominant în perioada respectivă, propus de David Hilbert.

Teodora Dumitru este o altă cercetătoare care repune în scena studiilor literare metodele scientiste (fiziciste), în articolele sale publicate în Revista Transilvania, „Eminescu – thermosof sau cum intră știința în poezie" și „Poezia energiei scăzute. O lectură (peri)termodinamică a interpretării lui G. Bacovia via E. Lovinescu". În răspăr cu studiile eminescologice autohtone, Teodora Dumitru lansează o ipoteză din sfera științelor exacte prin care demonstrează legătura lui Eminescu (poet filo-scientist[10]) cu o teorie din termodinamică (observabilă mai ales în *Scrisoarea I*), emisă, în 1870, de fizicienii William Thomson și Rudolf Clausius: *teoria „morții" universale*[11] corelată cu teoria evoluției sistemului solar „spre o răcire ireversibilă"[12]. Concluzionează că sursa de inspirație plauzibilă pentru modelul extincției din *Scrisoarea I* este de natură scientistă, în particular, știința termodinamicii din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, perioadă în care elementele estetice și psihologice sunt redefinite prin lentilele noilor teorii din câmpul fizicii, mecanicii, termodinamicii etc. Inclusiv Gherea, în studiul său despre Eminescu din 1887, interpretează poezia cu instrumentarul mecanicii termodinamice (dovedibil prin preluarea unor termeni și a legii conservării energiei). Acest fapt certifică interesul și adaptarea criticii literare autohtone la noile teorii fizice de la sfârșitul secolului al XIX-lea, pe care le preia și le aplică studiului poeziei și a psihologiei scriitorilor contemporani lor.

În *Poezia energiei scăzute. O lectură (peri)termodinamică a interpretării lui G. Bacovia via E. Lovinescu*, Teodora Dumitru vorbește despre cum științele exacte au influențat critica literară și estetica de secol XIX-XX. Ea oferă o cartografiere a surselor scientiste (din medicină, termodinamică, fiziologie etc.), care au servit drept fundament pentru literatura și studiile critice de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea (în special, pentru cele semnate de Lovinescu, în siajul cărora interpretează poezia lui Bacovia „ca «expresie a unei nevroze», ca «secrețiune a unui organism bolnav» sau ca poezie a «cinesteziei»."[13]). Apoi, face o critică a tezei lui Lovinescu și a bazei din care provine gândirea lui critică în anii 1922-23 (analizează poezia lui Bacovia pornind de la paradigma termo-energetistă) și conectează concepțiile scientiste cu sensibilitatea poetică bacoviană, traductibilă printr-o insuficiență energetică sau chiar *somatică* cauzată de o psihologie afectată. Lovinescu, un *diagnostician* foarte bine branșat la epistemologia vremii sale, întrebuințează asumat și conștient anumite analogii între poezie și științele exacte (termodinamică, fiziologie, mecanică), creditând noi filiere de interpretare a celei dintâi. Materialul poeziei se întrepătrunde cu aparatul științelor exacte atât în practica, cât și în sinusoida interpretărilor critice din secolul al XIX-lea și al XX-lea.

9. Bogdan Suceavă, *Adâncul acestei calme creste: Programul de la Erlangen și poetica Jocului secund* (Iași: Polirom, 2022), 16.

10. „Din deceniul 1870 și mai sigur din anul 1871 Eminescu intră în contact cu teorii științifice noi sau relativ noi - sau abia de atunci începe el să fie captivat de diversele voci ale științei: respectiv din momentul în care se află la studii la Viena (1869-1872), continuate ulterior de un stagiu la Berlin (1872-1874)." în Teodora Dumitru, „Eminescu – thermosof sau cum intră știința în poezie (I)", *Revista Transilvania*, nr. 8 (2022): 29.

11. Ibid., 20.

12. Ibid., 24.

13. Teodora Dumitru, „Poezia energiei scăzute. O lectură (peri)termodinamică a interpretării lui G. Bacovia *via* E. Lovinescu (I)", *Revista Transilvania*, nr. 3 (2023): 24.

Teoria/ critica poeziei științifice din spațiile centrale: american & englez

Există numeroase studii în spațiul (nord-)american despre metaforele furnizate de știință pentru înțelegerea și chiar conceperea poeziei. Unul dintre ele este cel al lui Daniel Albright, *Quantum Poetics* (1997), în care propune o poetică a particulei și o poetică a undei, prin corelarea ideilor din câmpul științific cu poezia de secol XX (Pound, Eliot – *The Waste Land* poate fi citit ca poem al relativității, Yeats, proza poetică a lui Joyce – care a facilitat conceptualizarea poeticii cuantice etc.). Un alt eseu relevant în acest sens este „The Poetry Lab Science in Contemporary American Poetry" de Maura High, apărut în 1990. Urmărește felul în care știința este utilizată în poezia contemporană americană. M. High include aici toate volumele americane care îmbină discursul liric cu cel științific, apărute în perioada 1984-1989[14], din revista N*ew England Review* (NER/BLQ and Poetry), și ajunge la concluzia că corpusul alcătuit ar reprezenta 6% din totalul de poeme publicate în numerele din perioada respectivă – un procent semnificativ totuși[15]. În studiul său din 2000, *Toy Medium: Materialism and Modern Lyric*, Daniel Tiffany propune un context teoretic pentru investigarea interconexiunilor dintre poezie și știință, și anume cel de *substanță lirică*, în descendența lui Martin Heidegger, pentru a sistematiza legăturile dintre discursurile poetice și cele științifice, o substanță intrinsecă atât fizicienilor, cât și poeților. În 2001, Robert Crawford, în volumul intitulat *Contemporary Poetry and Contemporary Science*, vorbește despre înflorirea și proliferarea atracțiilor dintre poezia contemporană și știința contemporană, ajungând la concluzia că, deși aceste analogii erau contestate în ultimele decenii, e limpede că poezia și știința conlucrează.

Discursuri poetice centrale imersate în sfera științelor tari

Pentru racordarea discuției la relațiile intersistemice, propun câteva eșantioane de texte din poezia nord-americană, care prezintă același tipar supratematic și structural cu volumele românești din studiile de caz. Adam Dickinson, poet canadian și profesor la Brock University, unifică domenii disjuncte precum poezia și științele tari atât în producțiile sale poetice, cât și în studiile literare și culturale. Cărțile i-au fost traduse în numeroase limbi, precum franceză, germană, chineză, norvegiană, olandeză, poloneză; a participat la festivaluri literare internaționale: Festivalul Internațional de Poezie din Oslo, Festivalul Internațional de Poezie din Berlin și din Rotterdam ș.a.[16] Adam Dickinson și-a construit volumele de poezie pe corpul de idei al reverberațiilor științifice, biologice, chimice într-un discurs explorabil prin lentilele unei perspective ecocritice. Plecând de la genetică, chimie și polimerizare, Dickinson fluidifică un mod alternativ, neconvențional de structurare a compoziției poetice. De exemplu, *The Polymers* (2013), un proiect științific imaginar, are în centru metodele experimentale și teoriile din spatele structurilor moleculelor din plastic, în timp ce în volumul *Anatomic* (2018, distins cu *Alanna Bondar Memorial Book Prize*), se poate detecta o poetică anatomică despre permeabilitatea corpului uman la mediul înconjurător (dieta/ alimentația vestică - excesul de sare, zahăr, grăsimi, chimicale), materia poetică conținând (concentrații mici de) substanțe chimice: "A few individuals/ together/ constitute/ a crowd./ 3 ppm of bromine,/ 500 ppm of benzene/ 5 mg of arsenic,/ 500 colony-forming units/ per millilitre/ of tap water."[17] („Hormone"). Se remarcă analogii structurale ale celor două volume canadiene cu cele ale lui Miticov și Mihalache: importuri terminologice abundente, inclusiv reprezentări vizuale ale unei *poetici metabolice*, cuprinzând ilustrații, diagrame, scheme/ figuri chimice, grafice. Hormonul este suprametoda compozițională a volumului, "with its emphasis on concentration, cascade and sequence."[18]

14. Câteva volume dintre cele selecționate: *Darwin's Ark* (Philip Appleman, 1984, despre dezvoltarea tehnologiei de la hand-ax până la bomba atomică), *The tattooed lady in the garden* (Pattiann Rogers, 1986, sunt poeme despre creație în esență, dar ce le individualizează este imaginarul științific – din biologie), *Before It Vanishes* (Robert Pack, 1989, fiecare poem din volum îi este adresat lui Heinz Pagels, relaționând parodic știința fizicianului cu propria viață modestă din mediul rural; sau pleacă de la teoria lui Hubble pentru a explica structura și procesele memoriei).

15. Maura High, „The Poetry Lab: Science in Contemporary American Poetry", *New England Review and Bread Loaf Quarterly* 12, nr. 4 (1990): 338. http://www.jstor.org/stable/40242172.

16. "Adam Dickinson. Biography", accesat în 13 iulie 2024, https://adamdickinson.ca/.

17. Adam Dickinson, *Anatomic* (Toronto: Coach House Books, 2018), 11.

18. Ibid., 145.

În SUA, Jorie Graham[19] (cu poemul „Event Horizon" din volumul *Materialism*, 1993) și Leslie Scalapino[20], cu poemul „bum series" (din volumul *Way*, 1988)[21], etajează idei științifice în arhitectura volumelor/ poemelor. În cele două volume, paradigmele științifice se suprapun peste *substanța lirică* (despre care vorbesc Heidegger și Daniel Tiffany) și creează un material poetic unitar, liniar. Volumul lui Graham, *Materialism*, are ca punct de plecare *Novum Organum* al lui Francis Bacon din 1620, fiind construit în jurul unei teorii științifice bazate pe cunoașterea materială, experimentală și observațională a realității. Acesta ținteşte către ceea ce numea Einstein *câmp unificat*[22], în timp ce volumul lui Scalapino se îndreaptă spre incertitudinea lui Heisenberg[23]. Cartea lui Scalapino conține un pasaj (ca epigraf) din *Causality and Chance in Modern Physics* (1957) a teoreticianului cuantic David Bohm – lucrare științifică de la care a pornit în asamblarea materialului poetic. În subsidiar, în spațiul american există numeroase asociații, conferințe, proiecte de cercetare, expoziții ș.a.m.d. care au ca obiect de cercetare intersecția poeziei cu științele tari. Menționez aici *the American Association of Physicians-Poets*, sub egida căreia se desfășoară anual conferința din Michigan - *Society for Literature, Science, and the Arts*[24] sau expoziția „The Alchemy of the Mind and Spirit: Intersections of Science and Poetry", care a avut loc la Centrul la Poezie din Texas (din cadrul Universității din Texas) în toamna din 2016, despre interacțiunea dintre știință și poezie. Expoziția a fost dedicată volumelor de poezie contemporană în care sunt încorporate legi ale fizicii sau teorii din zona științifică[25]. Iată că există un dialog prolific la nivel academic între cele două domenii.

Discursuri poetice semiperiferice imersate în sfera științelor tari: Dmitri Miticov & Șerban Mihalache
Începând cu revoluția tehnologică din jurul anului 2010 (cu extensii până înspre 2015, când apare cartea lui Miticov, *Dmitri: genul cinic*), poezia lăsa să se întrevadă germenii unei noi poetici aflate la intersecție cu tehnologia/ științele exacte, mai ales prin volumele lui Gabi Eftimie, Vlad Moldovan și, în special, val chimic. Însă, formula aceasta poetică a rămas într-o formă embrionară, revenind pe scena literară românească, marginal, în 2023, prin voci semnificative precum cele ale lui Dmitri Miticov și Șerban Mihalache. În plus, deși astfel de volume constituie o direcție emergentă în spațiul cultural românesc, nu s-au bucurat de o receptare corespunzătoare și consider că dimensiunea lor conceptuală și experimentală necesită o aplecare critică riguroasă tocmai pentru că avem o literatură restrânsă și marginală de tip *conceptual poetics*/ *uncreative writing* (în termenii lui Kenneth Goldsmith). Volumele de acest fel posedă, de obicei, un potențial interpretativ semnificativ.

Dmitri Miticov: *Dmitri: INTJ*
După volumul din 2015 (*Dmitri: genul cinic*), care a deschis direcția acestui tip de scriitură marca Miticov, cu o sensibilitate conceptualizată și tehnicizată, poetul continuă și potențează modalitatea compozițională inedită, în volumul din 2023, *Dmitri: INTJ*. Dar chiar și în *Dmitri: uite viața* (2012, Max

19. Jorie Graham este una dintre cele mai cunoscute poete americane postbelice, laureată a Premiului Pulitzer pentru Poezie (cu volumul din 1995, *The Dream of the Unified Field: Selected Poems 1974-1992*). Volumele sale de poezie conțin elemente din științe, arte vizuale, istorie, mitologie și filosofie. – vezi "Jorie Graham", accesat în 13 iulie 2024, https://www.poetryfoundation.org/poets/jorie-graham.
20. Poetă americană experimentală, fondatoare a editurii O Books (1986), Laslie Scalapino estompează limitele dintre poezie, proză și arte vizuale în volumele sale de versuri.
21. Vezi și Adalaide Morris, „The Act of the Mind: Thought Experiments in the Poetry of Jorie Graham and Leslie Scalapino", în *Contemporary Poetry and Contemporary Science*, ed. Robert Crawford (Oxford: Oxford University Press, 2006), 146-166. Trei concepte provenite în urma tezei lui Bohm străbat volumul lui Scalapino: interconectare, relații reciproce și transformare.
22. Câmp unificat = în care să fie încadrabile toate forțele universului, să existe un cadru teoretic/ explicativ unificat pentru tot ce există în natură.
23. Cel care dezvoltă mecanica cuantică – teoriile despre lumile subatomice, iar principiul incertitudinii conform căruia precizia este limitată – și care devine unul dintre principalele noțiuni din mecanica cuantică. Spre deosebire de ideea lui Einstein de a găsi o teorie a câmpului unificat – care ar ignora implicit principiile cuantice, Heisenberg crede că mecanica/ teoria cuantică pune la dispoziție o înțelegere mult mai justă prin experimentarea nivelului (sub)atomic. Astfel, cei doi interpretează diferit natura universului.
24. Vezi site-ul conferinței aici: https://litsciarts.org/slsa2021/, accesat în 13 iulie 2024.
25. Listez câteva volume selecționate pentru expoziție: *The Improbable Swervings of Atoms*, publicat în 2005 de Christopher Bursk, *Quantum Lyrics*, de A. Van Jordan, apărut în 2007 (poetul folosește legea mișcării și fractalii pentru examinări retrospective ale trecutului), sau *Silent Anatomies* de Monica Ong, cu incursiuni în medicină (2015).

Blecher), poetul trasa echivalențe între momentele imersate în realitate (sau în memorie) și fazele de conceptualizare a emoției. De obicei, subiectul poetic pendulează, în propriul joc existențial, între afectele violente, traumatizante ale copilăriei și prezentul în care e fie la birou, în fața calculatorului, fie la volan, unde începe procesul de autosondare rațional-afectivă.

Dmitri INTJ, această „masonerie imersivă"[26], după cum o numește Ramona Hărșan într-o cronică dedicată cărții, etalează un insectar afectiv transpus conceptual, sistematic și vizual în reprezentări grafice (pe coloana din mijloc), teoreme, ecuații, diagrame, diapozitive, secvențe ADN, electrocardiograme etc. – care funcționează ca niște seismografe în geometria cărții. Utilizarea acestor *device-uri* atestă paralelismele structurale cu literatura americană. Miticov calibrează, sistematizează afectele și transpune grafic frecvențe variabile ale evenimentelor din trecut, prin filtrul unor limbaje specializate suprapuse, adoptate din matematică, fizică, biologie, astronomie ș.a. Dar, după cum observă Teona Farmatu în „Retrospectiva critică a poeziei românești din 2023", „chiar dacă multitudinea de termeni din matematică și fizică poate fi un obstacol, [...] s-ar putea să nu fie decât niște dovezi de fragilizare a calculelor care traduc, poate cel mai mult, efortul uman de a se salva ca specie."[27] În cea de-a treia coloană (căci discursul este organizat în trei coloane, cvasi-independente una față de cealaltă), preia teoria lui Freud: spațiul maximal (conștiinta) și subspațiul (subconștientul) ca loc destinat (retro)propagării în trecut și viitor. Tot aici, se produce o translatare științifică a elementelor din subconștient. Volumul are o dispunere fractalică, cu structuri reiterate la diferite scări: „Cîmpul combinativ al subspațiului: Spectrul cromozom./ Vine băiețelul tău și ți se așază în brațe să privească cu tine/ pe geam. Nu e o lecție despre meteorologie sau o competiție/ pentru spectrul vizibil. E doar momentul bine definit în care/ se produce o modificare împotriva obișnuinței în sistemul/ de reguli care controlează procesele lumii lui interioare."[28]

Instalația emoției și a amintirii este dezasamblată în rotițe și instrumente matematice, fizice care controlează și dictează întregul sistem al conștiinței. Conceptualizează și dimensiunea stratigrafică a afectelor (și a relației tată-fiu), „Straturi de emoție și straturi de timp care nu mai aparțin/ evenimentului, ci lumii lui exterioare, energie care/ se propagă asupra altor evenimente reinterpretate/ și derulate în același spațiu"[29]. Vocea poetică emite teoreme ale percepției și ale perspectivei, de exemplu, „orice combinație liniară de unde emoționale este o undă a percepției"[30] și „orice combinație liniară de unde ale percepției este o undă a perspectivei."[31] Amintirile și emoțiile prezente sunt descompuse, demontate, disociate, în timp ce procesele lor sunt redate prin mecanismul încifrării, apoi „energii și emoții din viitor" sunt trimise de Dmitri adultul spre Dmitri copilul. Discursul pare uneori ordonat haotic, atunci când lectorul se află în subspațiu („vine emoția din subspațiu, din/ felul în care ai ales să disloci conotație/ la baza structurii frivole, vine cu toată/ intensitatea lucrurilor care circulă în/ mai multe dimensiuni: suntem ființe/ de transfer, livrăm informație. Vine/ emoția, se contorsonează materia"[32]), în *baza cîmpului maximal*.

Miticov construiește un volum îmbibat de elemente de *found poetry*, printre care se amestecă inserțiile terminologice din științele tari (elemente de teoria câmpurilor, corpul unor teoreme reumplut cu postulate proprii etc.), apelând la o sistematizare a emoțiilor ca formulă retorică. Vocea poetică este asimilată în granularitatea discursivă, „la granița dintre ce mi s-a întâmplat și ce am devenit eu un întreg complot/ al probabilităților și vieților alternative, spectrul sensibil peste care vine/ control peste control peste control, măsurători și instrumente care pot/ da formă undelor emoționale prin limbaj sau care, mai direct, traduc/ aproximări intuitive în diapozitive perceptive, niște structuri ce-aduc/ deschideri discursive aluvionare și-n granularitate a căror-mi las tot/ echipamentul să se miște."[33] Subiectul poetic intră în aparatul perceptiv, în pixelii memoriei (văzută ca un câmp gravitațional) pe care îi redă apoi grafic. Miticov etalează un biografism proiectat în mitico-științific.

---

26. Ramona Hărșan, „Idioteca Dimitri: masonerie imersivă și Dasein, totul pe very slow motion", *Revista Tomis*, 7 aprilie 2024. https://www.revistatomis.ro/2024/04/07/ramona-harsan/.
27. Teona Farmatu, „O retrospectivă critică a poeziei românești din 2023", *Blogul Cărturești*, 30 ianuarie 2024. https://blog.carturesti.ro/teona-farmatu-o-retrospectiva-critica-a-poeziei-romanesti-din-2023/.
28. Dmitri Miticov, *Dmitri: INTJ* (Alba Iulia: Editura OMG, 2023), 16.
29. Ibid., 7.
30. Ibid., 6.
31. Ibid., 7.
32. Ibid., 17.
33. Ibid., 28.

Șerban Mihalache, *vom trece de Marte dar nu imediat*

O altă voce imersată în câmpul tehnico-științific, care își face apariția, în 2023, pe piața editorială românească (după un *demo-volum*), este cea a lui Șerban Mihalache, din volumul publicat la Casa de Editură Max Blecher, *vom trece de Marte dar nu imediat*, care se învârte în zona estetică a transumanismului[34] sau a unui postumanism filouman (vechile virtuți umane ale empatiei, altruismului sunt recuperate și încadrate în tehnologic). Subiectul poetic efectuează operațiuni de decriptare și apoi de examinare a „raționafectelor"[35], nu prin autosondare (cum e la Miticov), ci prin exteriorizare a lor (nu sunt plasate în interiorul conștiinței și desecate acolo, ci în afară, chiar în afara spațiului terestru - pe Marte). Subiectul este proiectat în exterior, printre compuși organici și anorganici, „ia-ți/ echipamentul și/ hai să ieșim afară/ vino//"[36]. Materia este *revelată* doar prin *efectul* exteriorizării, în timp ce subiecții se trezesc în *magnetopauză*, în acel spațiu neutru, calm, domolit, lipsit de fluxul de particule.

Osiile unei constelații afective (a celor doi subiecți apatrizi) ies în magma realității. Spre deosebire de volumul lui Miticov, unde claritatea vine odată ce intri în pixelii imaginii, la Mihalache, distanța(rea) oferă claritate, nu apropierea – „e ceață și/ fețele lor sunt atât de clare/ dacă mă țin la distanță// când mă apropii/ ajung să se piardă în irizațiile/ mercurului ce-mi ia brațele cu asalt//"[37]. Este absorbită, în textura discursivă, toată sofisticarea matematică, științifică, vocabularul tehnologic creează un strat poetic nou, cu invenții lingvistice, sub care subzistă căldura umană, emoția, altruismul în *topoi* de intersecție a biologicului cu tehnicul. Aplecarea spre hibridizare la nivel lingvistic certifică o evoluție asistată a limbii într-un context de laborator (*programânare*, *raționafect*). Importurile terminologice vin din matematică, informatică, inginerie, (astro)fizică (*duplexcitabilă*, *geodezica*, *magnetopauză* ș.a.).

Versurile-pilon pe care sunt așezate integrativ straturile poetice/ subiectivitățile hibridizate, „sunt două grade afare/ kelvin nu celsius"[38], introduc o secvență poematică ce transpersează un scenariu distopic al extinderii universului, suntem foarte aproape de moartea termică (zero absolut), în care toate mișcările încremenesc până și în substratul cuantic. Fisiunea materiei este urmată de distrugerea ei termică, subiectul poetic aflându-se în proximitatea fatală a singularității și a scenariului ipotetic *Big Crunch*. Volumul oferă o poetică permeată de (bio)tehnologic, dar decongestionată de răceala pixelilor, specifică revoluției tehnologice din poezia anilor 2010. În cazul lui, ca și în cazul lui Miticov, se intersectează formația științifică și cea literară și construiesc un mod aparte de raportare la literatură. Probabil că dubla formație intelectuală face ca această direcție să rămână, deocamdată, marginală, sau, cel puțin, restrânsă.

Concluzii

Se imprimă, așadar, dubla marginalitate în poezia contemporană românească, în ceea ce privește acest tip de discurs: pe de-o parte, din perspectiva formulei estetice și, pe de altă parte, din perspectiva spațiului est-central european, unde dezvoltarea acesteia este tardivă, față de sistemul cultural nord-american. În altă ordine de idei, studiul critic al fenomenului în discuție se sincronizează cu poeticile coexistente (și cu critica americană a vremii) și în secolul al XIX-lea (Gherea), și în secolul al XX-lea (Lovinescu, Solomon Marcus, Basarab Nicolescu). În cercetarea critică recentă, există lucrări pertinente și notabile (elaborate, în special, de Bogdan Suceavă și Teodora Dumitru) care interpretează cu instrumentarul scientist poezia lui Eminescu, Bacovia sau Barbu, în timp ce discursurile poetice contemporane rămân, actualmente, insuficient analizate (fie prin grilă matematică/ scientistă, fie analizate ca atare). Dacă mișcarea poetică derivată din panoplia științelor abia germina în 2010, în spațiul românesc, aceasta reapare acum, tot marginal, prin vocea lui Miticov sau a lui Mihalache. Cred însă că poezia experimental-științifică constituie un semn distinctiv, o săgeată precisă pe borna culturală a metamodernismului-postumanist/ a poeziei post-2020.

34. Care vizează etapele intermediare ale evoluției umane (nu doar biologice, ci asistate de tehnologie) până la modificarea acestuia în *postom*.

35. Termen inventat ad hoc, concentrează miza volumului: inseparabilitatea celor două laturi – cognitiv și afectiv. Șerban Mihalache, *vom trece de Marte dar nu imediat* (Bistrița: Casa de Editură Max Blecher, 2023), 14.

36. Ibid., 17.

37. Ibid., 37.

38. Ibid., 9.

Bibliography

"Adam Dickinson. Biography." Accessed July 13, 2024. https://adamdickinson.ca/.

Albright, Daniel. *Quantum Poetics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997.

Camus, Michel. "Cuvânt înainte" [Foreword]. In Basarab Nicolescu, *Teoreme poetice* [Poetical Theorems]. Translated by L. M. Arcade. Bucharest: Cartea Românească, 1996.

Crawford, Robert. ed. *Contemporary Poetry and Contemporary Science*. Oxford: Oxford University Press, 2006.

Dickinson, Adam. *Anatomic*. Toronto: Coach House Books, 2018.

Dickinson, Adam. *The Polymers*. Toronto: House of Anansi Press, 2013.

Dumitru, Teodora. "Eminescu-thermosof sau cum intră știința în poezie (I)." [Eminescu – Thermosopher or How Science Enters Poetry (I)]. *Transilvania*, no. 8 (2022): 20-32.

Dumitru, Teodora. "Eminescu-thermosof sau cum intră știința în poezie (II)." [Eminescu – Thermosopher or How Science Enters Poetry (II)]. *Revista Transilvania*, no. 9 (2022): 25-41.

Dumitru, Teodora. "Poezia energiei scăzute. O lectură (peri)termodinamică a interpretării lui G. Bacovia *via* E. Lovinescu (I)" [A (Peri)Termodynamic Reading of E. Lovinescu's Interpretation of G. Bacovia]. *Revista Transilvania*, no. 3 (2023): 33-44.

Dumitru, Teodora. "Poezia energiei scăzute. O lectură (peri)termodinamică a interpretării lui G. Bacovia *via* E. Lovinescu (II)" [A (Peri)Termodynamic Reading of E. Lovinescu's Interpretation of G. Bacovia]. *Revista Transilvania*, no. 4 (2023): 24-34.

Farmatu, Teona. "O retrospectivă critică a poeziei românești din 2023" [A critical retrospective of 2023 Romanian poetry], *blogul Cărturești*, 30 ianuarie 2024. https://blog.carturesti.ro/teona-farmatu-o-retrospectiva-critica-a-poeziei-romanesti-din-2023/.

Hărșan, Ramona. "Idioteca Dimitri: masonerie imersivă și Dasein, totul pe very slow motion" [The Dimitri idiotheque: immersive freemasonry and Dasein, all in very slow motion]. *Revista Tomis*, April 7, 2024. https://www.revistatomis.ro/2024/04/07/ramona-harsan/.

High, Maura. "The Poetry Lab: Science in Contemporary American Poetry." *New England Review and Bread Loaf Quarterly* 12, no. 4 (1990): 336-348. http://www.jstor.org/stable/40242172.

Leslie Scalapino." In *Contemporary Poetry and Contemporary Science*, edited by Robert Crawford, 146-166. Oxford: Oxford University Press, 2006.

Lupașcu, Emanuel. "Metamodernismul în teorie și în practică: pentru o conceptualizare a modernității singulare în câmpul literar românesc" [Metamodernism in Theory and Praxis: Towards a Conceptualization of Singular Modenity in the Romanian Literary Field]. *Transilvania* 5-6 (2023): 24-34.

Marcus, Solomon. *Artă și Știință* [Art and Science]. Bucharest: Editura Eminescu, 1986.

Marcus, Solomon. *Poetica matematică* [Mathematical Poetics]. Bucharest: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970.

Mihalache, Șerban, *vom trece de Marte dar nu imediat* [We Shall Pass Mars but not Immediately]. Bistrița: Casa de Editură Max Blecher, 2023.

Miticov, Dmitri. *Dmitri: INTJ*. Alba Iulia: Editura OMG, 2023.

Morris, Adalaide. "The Act of the Mind: Thought Experiments in the Poetry of Jorie Graham and

Nicolescu, Basarab. *Teoreme poetice* [Poetical Theorems]. Translated by L. M. Arcade. Bucharest: Cartea Românească, 1996.

Poetry Foundation. "Jorie Graham." Accessed July 13, 2024. https://www.poetryfoundation.org/poets/jorie-graham.

Suceavă, Bogdan. *Adâncul acestei calme creste: Programul de la Erlangen și poetica Jocului Secund* [The Depths of This Peaceful Ridge: The Erlangen Program and the Poetics of the Second Game]. Iași: Polirom, 2022.

Tiffany, Daniel. *Toy Medium: Materialism and Modern Lyric*. Berkeley: University of California Press, 2000.

Vișan, Bogdan. "Este postumanismul un metamodernism? Convergențe și divergențe în poezia română contemporană" [Is Posthumanism Metamodernism? Convergences and Divergences in Contemporary Romanian Poetry]. *Transilvania*, no. 5-6 (2023): 42-53.

WReC. *Combined and Uneven Development: Towards a New Theory of World Literature*. Liverpool: Liverpool University Press, 2015.